

Oponentský posudek na disertační práci PhDr. Aleny Volrábové
„Vývoj umění kresby v německy mluvících zemích od 1. poloviny 15. do
1. poloviny 17. století s ohledem na její zastoupení v českých a moravských
sbírkách“.

Autorka disertační práce, věnované vývoji kresby v německy mluvících zemích od 15. do poloviny 17. století na příkladech z českých a moravských sbírek, si předsevzala velmi obtížný úkol. Ačkoliv z Prahy pocházela jedna z největších dodnes existujících kolekcí německých kreseb (Albertina, Vídeň), kterou shromáždil císař Rudolf II., tradice sběratelství u nás v tomto směru nezdomácněla. Z jediné soukromé velmi kvalitní Lannovy sbírky zde zbylo jen torzo, jen to, co její tvůrce věnoval Obrazárně vlasteneckých přátel umění a Uměleckoprůmyslovému muzeu. Sbírká Národní galerie vznikala náhodně teprve po 2. světové válce. Na moravské půdě nebyla situace o mnoho lepší. Také z kolekce kreseb, které postupně získali olomoučtí biskupové, zůstaly jen trosky, sbírka kreseb opavského muzea je vzhledem k danému tématu nevelká. Jen dvě soukromé brněnské sbírky, Skutezkého a Feldmannova, budované ve spolupráci sběratele a historika umění, převyšovaly ve svém celku kvalitu souboru Národní galerie v Praze.

Představit slohové proměny a reprezentanty stylově odlišných regionů je tedy na českém a moravském materiálu velmi obtížné především pro období 15. a prvních třech čtvrtin 16. století. Až na několik výjimek chybí totiž díla nejvýznamnějších kreslířů. Alena Volrábová se musela vypořádat nejen s touto skutečností, ale také s širokým časovým a teritoriálním vymezením.

Všimá si jak účelu, ke kterému byly v tom kterém období kresby vytvořeny, jejich postupně se proměňující kresebné techniky. Jestliže pozdně středověké kresby sloužily v malířských dílnách především jako zásobnice motivů a kompozic a určení autorství je proto takřka vyloučené, s postupujícím časem jejich charakteristických rysů přibývá.

V renesanci přestala mít kresba onu služebnou úlohu zásobnice kompozic a motivů, už v první polovině 16. století se postupně emancipovala a mohla také fungovat jako svébytné umělecké dílo. Ve stejné době se stala rovněž předmětem sběratelského zájmu. Kresby byly nyní mnohem častěji převáděny do grafické podoby a v této formě se rozšířily po celé Evropě. Proto je někdy obtížné určit, byly-li - pečlivě provedené - předlohami pro grafické listy nebo kopiemi podle nich. Otázka místa vzniku je potom jen obtížně vysledovatelná, chybí-li charakteristický rukopis. Rytci také stále častěji nebyli jen reprodukčními technikami, mnozí z nich byli vynikajícími kreslíři a pracovali rovněž podle vlastních předloh.

Doktorce Volrábové se daří sledovat hlavní slohové proměny v kresbách v německy mluvících zemích od počátku 15. až do prvních desetiletí 17. století, dokládá je na vybraných příkladech. Dobře charakterizuje jednotlivé lokální školy s jejich stylovými odlišnostmi a hlavními reprezentanty. Ne vždy dosahují ovšem příklady z našich sbírek mimořádné kvality, díla mistrů udávajících tón většinou chybí.

Vzhledem k tomu, že na daném teritoriu pracovala řada umělců jiné národnosti, kteří se tam trvale usadili, objevují se tam např. Nizozemci a Švýcaři. V tomto směru se disertační práce Aleny Volrábové ne vždy drží takto stanoveného vymezení. Moje připomínky mohou vycházet jen z vlastní profesní zkušenosti. U pozdně středověkých kreseb by možná stálo za to připomenout některé paralely s knižní malbou. Zdá se mi, že např. studie rakouského mistra představující krále a stětí světice, možná i fragmenty na versu kresby, mají své předchůdce v ilustracích rukopisů Václava IV. (kat. 3). K definitivnímu zhodnocení časných kreseb do cca roku 1500 jistě přispěje korpus časně nizozemské a německé kresby, připravovaný na vídeňské universitě pod vedením Fritze Korenyho.

Nejsem si jistá časným datováním kresby, připisované s otazníkem Georgu Penczovi (kat.č. 13). Její pečlivé dokonce barevné provedení odpovídá

praxi až 2. poloviny 16. století . Je blízká dílům Georga Pechama (Behama), z nichž např. list se scénou s nymfou Klymene z Grafické sbírky v Mnichově je pražské kresbě i barevným provedením velmi blízký. Autora velmi kvalitní kresby *Muž na mule* bych hledala spíše v Nizozemí než v německy mluvících oblastech (kat. č. 15). Bohatěji zastoupený je v českých a moravských sbírkách fond kreseb z druhé poloviny 16. a prvních desetiletí 17. století. Ve srovnání s nepochybně autentickou kresbou Melchiora Lorcka, *Muž v dlouhém plášti* (kat. č. 33), zdá se mi být list s *Mužem na koni* spíše kopií, vzniklou přenesením originálu pomocí pauzy na nový list (kat. č. 34). Návrh oltářního obrazu *Madona s dítětem, se sv. Blažejem(?) a se sv. Annou* lze možná blíže zařadit mezi díla vzniklá pro augsburské kostely a kaple na objednávku členů rodina Fuggerů (kat. č. 37). Bohaté použití běloby i celkový dojem z kompozice naznačují, že by jeho autorem mohl být někdo z okruhu Pietera Candida.

Velmi dobře je zpracovaná kapitola věnovaná kresbám švýcarských autorů, kteří se věnovali sklomalbě, mezi nimiž vynikají návrhy Christopa Murera. Významný je rovněž soubor kreseb z jižního Německa, zahrnující ukázky děl mistrů důležitých center 2. poloviny 16. a počátku 17. století, která zde udávala tón: Mnichov (Sustris, Candid, Krumper) a Augsburg (Freisinger, Rottehammer, Kager). K oddílu věnovaném Mnichovu mám několik připomínek. Kresba představující *Soubor andělů* (kat. č. 55) je s jistotou dílo Hanse von Aachen, inspirované asi kompozicí hlavního oltáře Christopa Schwarze v Michaelskirche. Vznikla však až v Praze v souvislosti s oltářem tří archandělů pro kostel Všech svatých na Pražském hradě, jehož provedení bylo nakonec svěřeno jinému malíři. S Aachenovým působením v Mnichově nepochybně souvisí malířova předloha pro rytinu Aegidia Sadelera (kat. č. 56) *Curriculum vitae christianae (Nicomachia vitae)*, kresba *Malý Bakchus sedící na sudu* však nepochybně vznikla až v Praze (kat. č. 57), stejně jako Faethónův pád (kat. č. 59), jehož zmíněná malovaná verze je vedena v inventáři Rudolfových sbírek a do Ambrasu se dostala až mnohem později. Aachenova

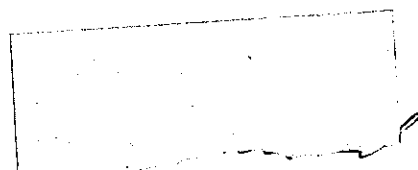
kresba *Pallas Athena uvádějící Malířství k Apollonovi a Múzám* (kat. č. 93) je nepochybně malířovým návrhem pro obraz určený pro císaře. Jeho kompoziční varianta reprodukováná Sadelerem vznikla možná jako připomenutí novému vévodovi Maxmiliánu Bavorskému, aby pokračoval v podpoře umění jak to činil jeho otec. Na mnichovském dvoře působil rovněž Engelhard de Pee, který je s velkou pravděpodobností autorem kresby představující *Zvěstování Panny Marie* (kat. č. 84; viz jeho *Představení v chrámu* a *Autoportrét s Madonnou* z Bavorských státních sbírek). Dvě kresby připisované Jihoněmeckému kreslíři kolem roku 1600 (kat. č. 87 a 87a) vznikly v dílně Bartholomea Sprangera.

Málo známé a ještě ne zcela doceněné jsou zajímavé kresby, jejichž autoři pocházeli se Slezska, Saska a severního Německa, Pro české prostředí jsou zvláště zajímavé, protože vliv pražského dvorského okruhu v nich je nepochybně silný. Alena Volrábová zařadila do své práce oddíl, věnovaný kresbám, které sice byly vytvořeny v Praze, ale jejich autoři byly mistři, kteří přišli většinou z Hesenska a v Praze se výrazně uplatnili až po smrti Rudolfa II.: Hering, Mayer či Neher. V tomto oddíle by měly být připomenuty kresby synů Pietera Stevense, kteří v Praze zakotvili, uplatnili se jako figuralisté, ale v počátcích své tvorby přispěli ke zdomácnění krajinomalby. Pro celou práci platí, že ten, kdo bude při své práci pracovat s textem disertace Mag. Volrábové, bude potřebovat alespoň v seznamu vyobrazení u jednotlivých položek také inventární číslo kresby.

Logické je zařazení autorů, kteří v působili v daném teritoriu ještě do poloviny 17. století, přičemž vycházeli z tradice manýristických kreseb, Antona Gassera, Johanna Königa a Matthäa Meriana. Mimořádně bohatá je kolekce kreseb Hanse Friedricha Schorera, jimž se ostatně autorka podrobně věnovala v samostatné práci.

Alena Volrábová se danému tématu věnuje ve svých výstavních projektech a v dílčích studiích už řadu let. Její disertační práce řadí značně různorodý fond v českých sbírkách do širších souvislostí, zasvěceně interpretuje

často složitý obsah jednotlivých děl a přináší řadu nových atribucí. Splňuje všechny požadavky kladené na disertační práci. Doporučuji proto, aby ji mohla obhájit před komisí Ústavu dějin umění na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy.

PhDr. Eliška Fučíková, CSc

V Praze dne 5. 3. 2012